

ДОЛАРИЗАЦІЯ В УКРАЇНІ: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ

DOLLARIZATION IN UKRAINE: CAUSES AND CONSEQUENCES

У статті досліджено сутність категорії «доларизація», яку визначено економічним явищем широкого використання іноземної валюти в країні, що відображає процес заміщення національної грошової одиниці стабільнішою іноземною внаслідок невиконання нею функцій грошей. Проаналізовано форми прояву процесів доларизації економіки, визначено основні її види. Обґрунтовано позитивні та негативні сторони доларизації. Визначено рівень доларизації банківських операцій в Україні. Виокремлено основні причини та наслідки доларизації. З'ясовано, що доларовий обіг відіграє велику політичну й економічну роль, має тенденції до зростання, що підриває національні інтереси України, сприяє незаконному відпливу капіталу за кордон, підриває довіру і штучно знецінює структуру обігу національної грошової одиниці. Розглянуто SWOT-аналіз процесу доларизації в Україні, встановлено сильні та слабкі сторони, можливості та загрози. Запропоновано основні перспективні заходи для встановлення оптимального рівня доларизації в Україні.

Ключові слова: доларизація, банківська система, банківські операції, SWOT-аналіз, національна грошова одиниця.

В статье исследована сущность категории «долларизация», которая определена экономическим явлением широкого использования иностранной валюты в стране, что отражает процесс замещения национальной денежной единицы более стабильной иностранной вследствие невыполнения ею функций денег. Проанализированы формы проявления процессов долларизации экономики, определены основные ее виды. Обоснованы положительные и отрицательные стороны долларизации. Определен уровень долларизации банковских операций в Украине. Выделены основные причины и последствия долларизации. Выяснено, что

долларовый оборот играет большую политическую и экономическую роль, имеет тенденции к росту, что подрывает национальные интересы Украины, способствует незаконному оттоку капитала за границу, подрывает доверие и искусственно обесценивает структуру обращения национальной денежной единицы. Рассмотрен SWOT-анализ процесса долларизации в Украине, установлены сильные и слабые стороны, возможности и угрозы. Предложены основные перспективные мероприятия для установления оптимального уровня долларизации в Украине.

Ключевые слова: долларизация, банковская система, банковские операции, SWOT-анализ, национальная денежная единица.

In the article the essence of category of "dollarization", which is determined by the economic phenomenon of widespread use of foreign currency in the country, which reflects the process of substitution of the national currency for more stable foreign due to failure to fulfil the functions of money. Analyzed manifestations of the process of dollarization of the economy, identified key species. Justified positive and negative sides of dollarization. The level of dollarization of the banking operations in Ukraine. The main causes and consequences of dollarization. Found that dollar turnover plays an important political and economic role, has the tendency to increase, undermining the national interests of Ukraine, contributes to the illicit outflow of capital abroad, undermining confidence and artificially devalues the structure of the circulation of the national currency. Reviewed the SWOT-analysis of the process of dollarization in Ukraine, established strengths and weaknesses, opportunities and threats. Proposed main promising activities to establish the optimal level of dollarization in Ukraine.

Key words: dollarization, banking system, banking operations, SWOT-analysis, of the national monetary unit.

УДК 336.74

Роман Т.М.студент
Миколаївський національний аграрний
університет**Богатий О.В.**студент
Миколаївський національний аграрний
університет**Баришевська І.В.**к.е.н., доцент
Миколаївський національний аграрний
університет

Постановка проблеми. Нині в Україні як платіжний засіб (паралельна валюта) разом із гривнею у внутрішньому обороті широко використовується іноземна валюта, переважно долар США. Протягом останніх років в економіці країни відбувалися значні зміни, які й досі приводять до постійних пошуків більш ефективних механізмів реалізації грошово-кредитної політики. Зазначене питання є надто важливим, оскільки показники грошово-кредитної політики з кожним роком поступово погіршуються, що приводить до негативного збільшення рівня доларизації економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем, пов'язаних із доларизацією економіки, займається велика кількість науковців. Серед них вагомий внесок у дослідження теми зробили: Я. Пилипчук, Т. Жибер, В. Юхименко, В. Кармазин, О. Марченко, Л. Стецько, Н. Шири, М. Шкреб, К. Хведчук, Д. Лихограй, З. Гадецька. Проте тема з кожним днем набирає все більшої

актуальності та потребує подальших досліджень як з теоретичної так і з практичної позиції.

Постановка завдання. Метою статті є визначення сутності доларизації, дослідження її рівня в Україні, аналіз основних причин та встановлення наслідків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині економіка України стала дуже вразливою до глобальних криз. Така ситуація спричинена значним рівнем доларизації економіки країни, що спричиняє залежність від коливань іноземної валюти, яка активно використовується на внутрішньому ринку. У зв'язку з цим боротьба з доларизацією стає одним з основних завдань діяльності Національного банку України (далі – НБУ). Складність полягає у дедалі більшому входженні іноземного капіталу в банківську сферу, що значно посилює рівень доларизації економіки України [1, с. 82].

Провівши дослідження, нами було з'ясовано, що доларизація – це економічне явище широкого вико-

ристання іноземної валюти в країні, що відображає процес заміщення національної грошової одиниці стабільнішою іноземною внаслідок невиконання нею функцій грошей [2, с. 42]. Процеси доларизації можуть проявлятися у різних формах (рис. 1).

Нині відомі три види доларизації, серед яких: повна (офіційна), часткова (напівофіційна) і неофіційна (рис. 2). Повна доларизація використовується у слаборозвинених економіках і є наслідком крайньої нестабільності внутрішньої грошової системи. Іноземна валюта слугує офіційною внутрішньою грошовою одиницею. Часткова (напівофіційна) доларизація використовується в країнах, де поряд із національною валютою офіційно використовується іноземна як рівноцінний і законний платіжний засіб. Неофіційна доларизація є в тих країнах, де іноземна валюта не є легальним платіжним засобом, хоча і становить значну частину в грошовому обігу цієї країни [4, с. 288].

Провівши дослідження, ми встановили, що вітчизняні науковці наголошують як на позитивних так і на негативних сторонах доларизації. Зокрема, Н.О. Шира до переваг відносить: зниження темпів інфляції та рівня потенційних ризиків інфляційних чи процентних шоків для економіки; зменшення ризиків унаслідок інвестування коштів в іноземній валюті; стимулювання зростання обсягів торгівлі й інвестицій у результаті скорочення витрат, що виникають під час обміну валют; можливості довгострокового фінансування, максимальна інте-

грація у світову фінансову систему й доступ до довгострокових ресурсів; відсутність необхідності виконання жорстких економічних критеріїв, передбачених умовами створення єврозони; усунення передумов виникнення криз платіжних балансів; підвищення дисципліни під час проведення бюджетно-податкової політики, тощо [5, с. 13].

Науковець Л.І. Стецько вважає, що негативними позиціями доларизації є такі: високий її рівень приводить до заміщення валют, що істотно впливає на темп інфляції, оскільки іноземна валюта бере участь у процесі обігу; крім доларизації депозитів, є доларизація кредитів, ступінь якої визначає схильність банківського сектору до системного кредитного ризику у разі значних девальвацій; доларизація зменшує інфляційний податок (сеньйораж), який держава отримує внаслідок емісії грошей; ускладнюється управління грошово-кредитною сферою з боку центрального банку через ускладнення контролю за динамікою депозитів в іноземній валюті та за наявною масою іноземної валюти; конфлікт інтересів: країна-емітент може дотримуватися зовсім інших економічних цілей, ніж доларизована країна, тощо [4, с. 289].

Таким чином, можемо відмітити, що процес доларизації не має лише позитивних, чи негативних сторін. Вона є тим явищем, яке може спричиняти як негативний, так і позитивний вплив не лише на банківську систему певної країни, а й на розвиток її економіки загалом.

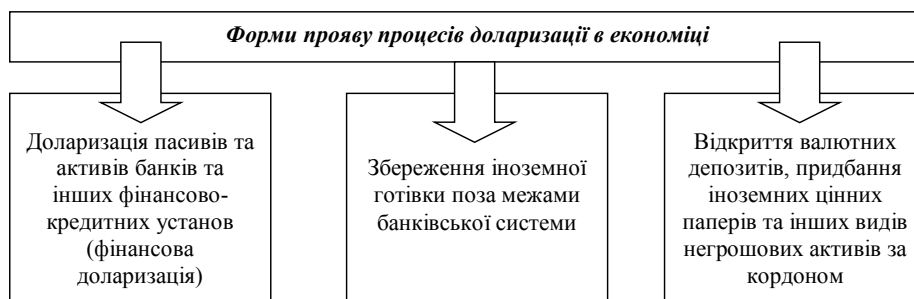

Рис. 1. Форми прояву процесів доларизації в економіці

Джерело: побудовано автором на основі матеріалів [3, с. 69]

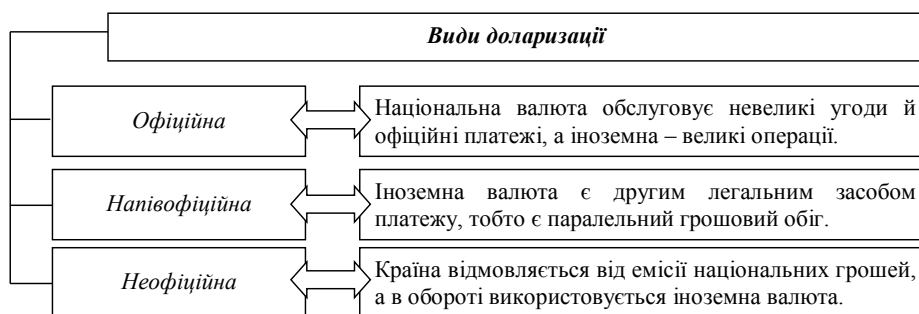

Рис. 2. Види доларизації економіки України

Джерело: побудовано автором на основі матеріалів [5, с. 12]

Нашими дослідженнями було встановлено, що рівень доларизації банківських операцій в Україні за агрегатом МЗ (грошова маса) зменшився і у січні 2017 р. становив 33%, рівень доларизації депозитів становив 46%, а рівень доларизації кредитів – 48% (рис. 3). Однією з причин таких змін стала втрата частини території України та зменшення реальних доходів населення, що привело до зниження обсягів іноземної грошової валюти.

Станом на 2016 р. рівень доларизації української економіки становив майже 80% [6]. Це є свідченням того, що гривня поступово втрачає одну з функцій грошей, а саме – засобу нагромадження. Основними сучасними проявами доларизації є доларизація пасивів та активів фінансово-кредитних установ, збереження вільно конвертованої валюти на руках у населення, відкриття депозитних рахунків у іноземній валюті тощо.

На рис. 4 нами зазначено основні причини та наслідки процесу доларизації в Україні.

Доларизація в Україні стала закономірним наслідком економічної нестабільності й високої інфляції, а також намаганням резидентів захистити свої активи від знецінення. Україна належить до таких країн, де неофіційна доларизація набула значного поширення. Національна грошова одиниця – гривня – частково витісняється з внутрішнього ринку, а у виконанні функцій грошей поряд із нею бере участь іноземна валюта –

долар США, рідше, проте з тенденцією до зростання – євро [4, с. 289].

У результаті SWOT-аналізу процесу доларизації в Україні нами було виявлено сильні, слабкі сторони, можливості та загрози, які зазначено в табл. 1. Під час дослідження нами було виявлено найбільше слабких сторін.

Причиною збільшення рівня доларизації є багато факторів, серед яких важливу роль відіграють: недовіра населення до банківської системи та як наслідок – накопичення та використання валюти здебільшого саме в готівковій формі; прихильність до іноземної валюти та валютних заощаджень, що негативно позначається на національній економіці України, приводить до підвищення рівня інфляції та ускладнює процес управління грошово-кредитною сферою з боку НБУ.

На нашу думку, для оптимізації рівня доларизації економіки України необхідні такі заходи:

- удосконалення державної економічної політики, яка має ґрунтуватися на макроекономічній збалансованості, продовженні та завершенні структурних реформ, узгодженості монетарної та бюджетної політики, зниженні та утриманні низьких темпів інфляції, зменшенні рівня бюджетного дефіциту, виваженій політиці державних запозичень тощо [2, с. 45];
- скорочення дефіциту платіжного балансу (який нині покривається за рахунок надходження

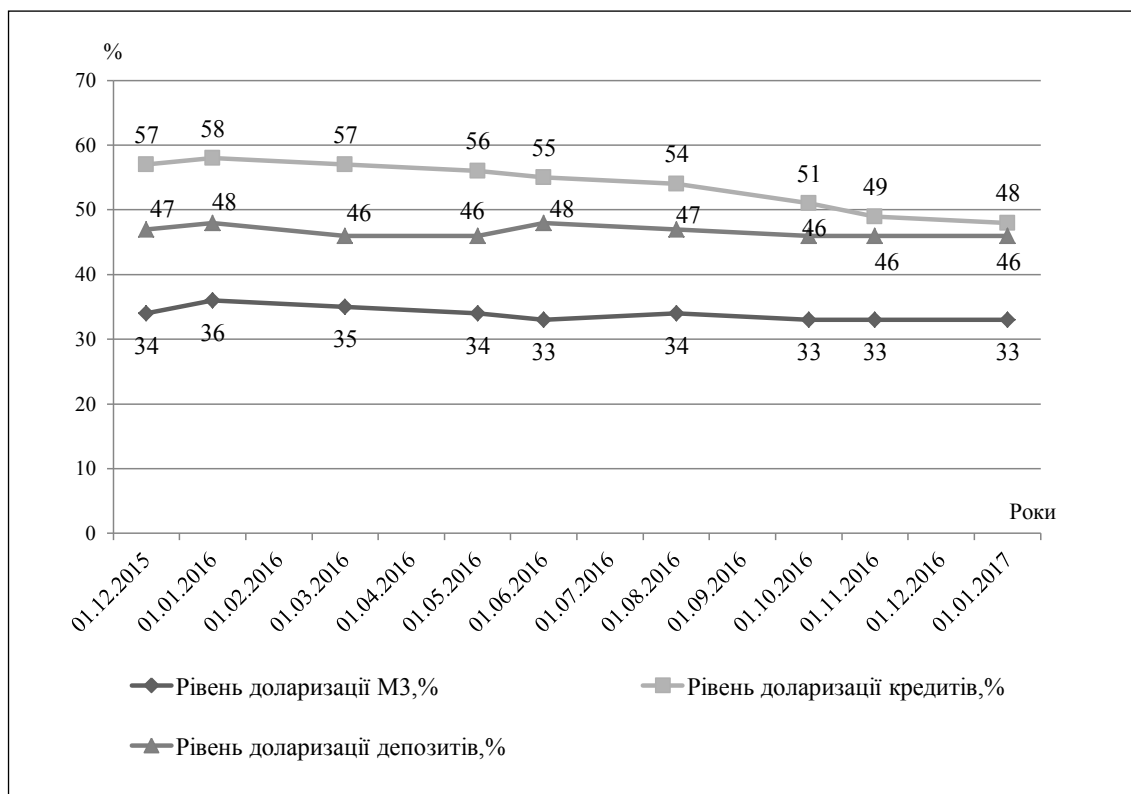

Рис. 3. Рівень доларизації банківських операцій в Україні, %

Джерело: побудовано на основі матеріалів [6]

іноземного капіталу) шляхом розроблення та реалізації ефективної стратегії розвитку, орієнтованої на диверсифікований експорт сільськогосподарської та промислової продукції з високим ступенем обробки [2, с. 45];

– запровадження відповідних норм, які би сприяли підвищенню відповідальності банків за взяті на себе ризики, усуненню наявних строкових і валютних дисбалансів у банківській системі. У цьому аспекті, на нашу думку, доцільно розглянути можливість посилення ролі обов'язкових економічних нормативів, резервних вимог і валютного регулювання у вирішенні проблеми доларизації економіки [2, с. 45].

– чітке визначення курсу монетарної політики НБУ на подолання інфляції і гарантування стабільності грошової одиниці;

– плавне і поступове переведення гривні в режим повної конвертованості. Необхідно ство-

рити такі умови, щоб гривня як валюта необмежено й вільно обмінювалася за поточними, капітальними та інвестиційними операціями [10, с. 106];

– ліквідація і створення законодавчих нормативів, які виведуть з тіні велику частку тіньової економіки, яка обслуговується переважно доларами;

– заборона розрахунків у іноземній валюті між резидентами і нерезидентами на внутрішньому ринку. Саме висока довіра до національної валюти є запорукою зниження доларизації економіки країни.

Вище зазначені заходи допоможуть стабілізувати національну грошову одиницю та призведуть до покращення рівня довіри населення до неї як усередині країни, так і за кордоном. Наслідком цього стане поступове зменшення рівня доларизації тощо.

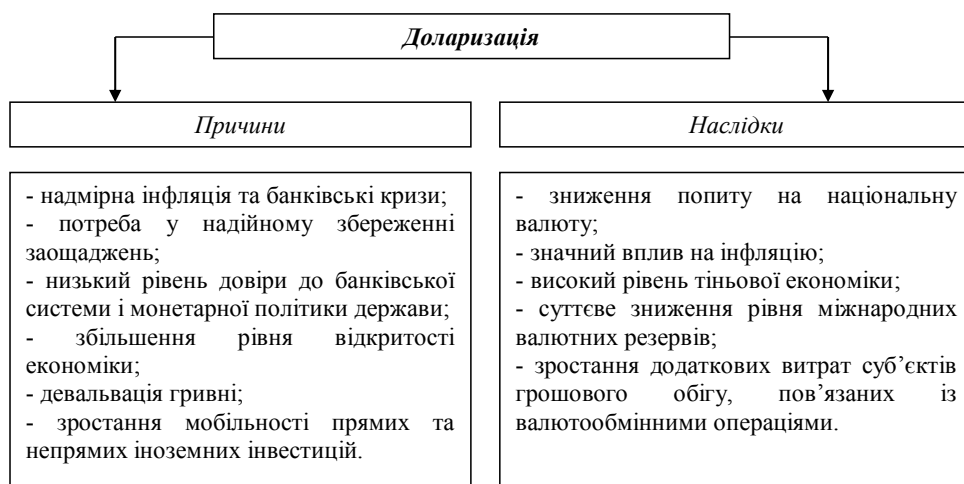

Рис. 4. Причини та наслідки доларизації в Україні

Джерело: побудовано автором з використанням матеріалів [7]

Таблиця 1

Матриця SWOT-аналізу процесу доларизації в Україні

S – СИЛЬНІ СТОРОНИ:	W – СЛАБКІ СТОРОНИ
1) інтеграція у світову фінансову систему; 2) ефективність проведення бюджетно-податкової політики; 3) уникнення криз платіжного балансу; 4) зростання обсягів торгівлі та інвестицій (у результаті скорочення витрат, що виникають під час обміну валют).	1) схильність населення до використання та накопичення готівкової валюти; 2) використання іноземної валюти має негативні наслідки для національної економіки; 3) збільшення рівня інфляції; 4) зменшення сеньйоражу; 5) ускладнення управління грошово-кредитною сферою з боку НБУ; 6) неефективність контролю за динамікою депозитів в іноземній валюті; 7) конфлікт інтересів країни-емітента та доларизованої країни (різні цілі).
O – МОЖЛИВОСТІ	T – ЗАГРОЗИ
1) доступ до міжнародних довгострокових ресурсів; 2) довгострокове фінансування; 3) зменшення ризиків унаслідок інвестування коштів в іноземній валюті.	1) проблеми переходу до безготівкової економіки; 2) неефективність макроекономічної стабільності; 3) девальвація національної грошової одиниці призведе до системного кредитного ризику.

Джерело: розробка автора

Висновки з проведеного дослідження.

Отже, можна дійти висновку, що вагомим чинником доларизації сучасної економіки України є криза довіри її суб'єктів до національної валюти, яка спричинена нестабільністю грошової одиниці. Одним із важливих завдань НБУ повинно стати відновлення довіри населення до національної валюти.

Таким чином, можемо відмітити, що процес доларизації не має лише позитивних чи негативних сторін. Вона є тим явищем, яке може спричинити як негативний, так і позитивний вплив не лише на банківську систему певної країни, а й на розвиток її економіки загалом.

Станом на 2016 р. рівень доларизації української економіки становив майже 80% [6]. Це є свідченням того, що гривня поступово втрачає одну з функцій грошей, а саме – засобу нагромадження. Основними сучасними проявами доларизації є доларизація пасивів та активів фінансово-кредитних установ, збереження вільно конвертованої валюти на руках у населення, відкриття депозитних рахунків у іноземній валюті тощо.

Провівши SWOT-аналіз процесу доларизації в Україні, ми виявили сильні та слабкі сторони, можливості та загрози. Під час дослідження нами було виявлено найбільше слабких сторін.

Доларизація в Україні стала закономірним наслідком економічної нестабільності й високої інфляції, а також намаганням резидентів захистити свої активи від знецінення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Пилипчук Я.В. Вплив фінансових інститутів на доларизацію економіки / Я.В. Пилипчук, Т.В. Жибер // Сталій розвиток економіки. 2015. № 3. С. 82–85.
2. Юхименко В.В. Доларизація української економіки / В.В. Юхименко, В.А. Кармазин // Науковий вісник НЛТУ України. 2015. № 20. С. 40–45.
3. Марченко О.В. Проблемні аспекти реалізації грошово-кредитної політики України / О.В. Марченко // Комунальне господарство міст. 2014. № 115. С. 67–73.
4. Стецько Л.І. Доларизація економіки України, її наслідки і напрямки зниження / Л.І. Стецько // Науковий вісник НЛТУ України. 2011. № 21. С. 287–292.
5. Шира Н.О. Проблема доларизації в Україні та шляхи її вирішення / Н.О. Шира // Економіка промисловості. 2016. № 4. С. 12–16.

6. Національний банк України : офіційний сайт. URL: <http://www.bank.gov.ua>. – Дата останнього доступу: 30.10.2017 р.

7. Шкріб М. Безготівкове суспільство та дедоларизація в Україні: чого бракує для актуальної дискусії / М. Шкріб, К. Хведчук // Вісник Національного банку України. 2016. № 4. С. 6–12.

8. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>. – Дата останнього доступу: 30.10.2017 р.

9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання негативному впливу на стабільність банківської системи : Закон України від 04.07.2014 р. № 1586-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>. – Дата останнього доступу: 30.10.2017 р.

10. Лихограй Д.В. Доларизація економіки України: причини і наслідки / Д.В. Лихограй, З.М. Гадецька // Молодий вчений. 2015. № 4(19). С. 104–106.

REFERENCES:

1. Pilipchuk, Ya.V. and Giber, T.V. (2015), "The impact of financial institutions on the dollarization of the economy", *Stalij rozvytok ekonomiky*, vol. 3, pp. 82–85.
2. Yuhimenko, V.V. and Karmazin, V.A. (2015), "Dollarization of the Ukrainian economy", *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 20, pp. 40–45.
3. Marchenko, O.V. (2014), "Problem aspects of realization of monetary-credit policy of Ukraine", *Komunalne goshpodarstvo mist*, vol. 115, pp. 67–73.
4. Stetsko, L.I. (2011), "Dollarization of Ukraine's economy, its consequences and ways to reduce", *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 21, pp. 287–292.
5. Shira, N.A. (2016), "The problem of dollarization in Ukraine and ways of its solution", *Ekonomika promyslovesti*, vol. 4, pp. 12–16.
6. The national Bank of Ukraine, available at: <http://www.bank.gov.ua> (Accessed 30 October 2017).
7. Skreb, M. and Khvedchuk, K. (2016), "Cashless society and dollarization in Ukraine: what is lacking for actual discussion", *Visnyk Nacionalnoghho banku Ukrainy*, vol. 4, pp. 6–12.
8. The Verkhovna Rada of Ukraine (2000), The Law of Ukraine "On banks and banking activities", available at: <http://zakon.rada.gov.ua> (Accessed 30 October 2017).
9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine "On amendments to some legislative acts of Ukraine regarding prevention of negative impact on the stability of the banking system", available at: <http://zakon.rada.gov.ua> (Accessed 30 October 2017).
10. Lihogray, D. V. and Gadeska, Z. M. (2015), "Dollarization of the Ukrainian economy: reasons and consequences", *Molodyj vchenyj*, vol. 4 (19), pp. 104–106.

Roman T.

Student

Mykolayiv National Agrarian University

Bogati A.

Student

Mykolayiv National Agrarian University

Baryshevska I.

Candidate of Economic Sciences,

Associate Professor at the Department of Finance,

Banking and Insurance,

Mykolayiv National Agrarian University

DOLLARIZATION IN UKRAINE: CAUSES AND CONSEQUENCES

This article studies the concept of “dollarization” category identified by economical phenomenon of widely used currency in a country reflecting the process of national currency replacement by constant foreign one because its disability to perform its functions. Being analysed the forms of economical dollarization its typed were specified. The dollarization advantages and disadvantages were stated. Banking operations dollarization level was determined. The main dollarization causes and consequences are detached. The dollarization in Ukraine is a logical outcome of financial unsteadiness and high exchange inflation and the residents` attempts to protect their assets from wastage. It is clear that dollar circulation plays an important political and economical role and has got tendencies to grow up, mining Ukrainian national interests, intensifying illegal funds escape abroad, weakening confidence and this all artificially demonetizes the structure of the national currency rotation. SWOT-analysis of dollarization process was considered and strong and weak sides, opportunities and threats were established. It is revealed that the reason of dollarization level increase is the influence of some factor. Long-range measures to establish the best possible dollarization level in Ukraine were proposed. It was made clear that the main ground of Ukrainian dollarization is the crisis of distrust towards the national currency because of its money unit unsteadiness.